

הפסיכולוגיה של הקלקלה

זווית מיוחדת על המצב וניסיון להבין את ההתנהגות האנושית והחברתית במשבר הזה. שפי שפס טוען כי תרופות כלכליות, בהיעדר תובנה פסיכולוגית, לא יעזרו

מאת שפי שפס

חוסר האמון, יותר מאשר הרגיעו את האנשים. אנחנו זקוקים למנהיגות הפועלת בעקביות במתן חופש והצבת גבולות, כדי שניטיב לתעל את היכולות האנושיות במסלול הנכון. הקפיטליזם הקאניבליסטי, בדיוק כמו הקומוניזם הנוקשה, מוציאים מן האדם את תכונותיו השליליות וסופם להתרסק. כדי להצליח וליצור חברה הרמונית, יש צורך באיזון בין גבולות וחופש.

לסיום, אי אפשר שלא להתייחס לתפקידה של ארה"ב ביצירת המשבר ובפתרונו העתידי. אמריקה הייתה לא רק הגדולה שבמעצמות ההווה, אלא גם דמות אב-טיפוס לכל העולם. אמריקה עוברת שורה של זעזועים כלכליים ומנטאליים בעשור האחרון: אסון התאומים – ניפוץ בועת ההיי-טק – והמשבר הנוכחי. במאמר שפרסמתי ב"מנהלים" בחודש דצמבר בשנת 2006, תיארתי כבר אז את השינויים הרעה מבחינה פסיכולוגית שעוברת ארה"ב. לצערי הרב, הורע המצב עוד יותר מאז. אני רוצה להאמין שהיא מסוגלת לרפא את עצמה, למרות מצבה הגרוע. כדאי לנו מאוד להתפלל למען הצלחתה, ולא רק באספקט הישראלי. אם אמריקה לא תוביל את העולם, יעשו זאת הסינים והפוטניים ויהפכו את חיינו למקום שבו "האח הגדול" לא יהיה תוכנית ריאליטי גרוטסקית, אלא מציאות חיים ממשית.

הכותב הוא מומחה בכיר בפסיכולוגיה קלינית וארגונית.
www.sheffy.net

כיום, בראייה לאחור, אין ספק שקבוצה ענקית של אנשי עסקים ואנשי כספים כשלו במבחן החופש. ניסיונות הרגולציה המאוחרים מדי תרמו לתחושת חוסר האמון. יותר מאשר הרגיעו את האנשים. אנחנו זקוקים למנהיגות הפועלת בעקביות במתן חופש והצבת גבולות, כדי שניטיב לתעל את היכולות האנושיות במסלול הנכון

הכול. אפשר לסחור באופציות עתידיות, ברוקרים שלא ראו דוב מעולם פושטים את עורו המדומה ומוכרים אותו ברווח לסוחרים משנה, המוכרים אותו ברווח כפול להמון משולהב. מינוף כבר מזמן הפך לתופעה שאינה מכירה את חוקי הפיזיקה. בשורה התחתונה, כמו שאנשי הכספים אוהבים להגיד, המשבר הגדול יושב על פער בלתי אפשרי בין המציאות לבין הדמיון האנושי. בועות פסיכוטיות סופגות התפוצץ, תוך גרימת נזק נפשי הרסני. חבל ועצוב שלקח בועת ההיי-טק נשכח מהר כל כך.

הנחה מוטעית

המערכת הווירטואלית נבנתה על הנחת יסוד של יציבות. אין לך הנחה יותר שגויה מזו. כל הקיום האנושי והקוסמי מורה בבירור, כי המאפיין הבטוח ביותר בעולם הוא חוסר יציבות: של חיי האדם, של איתני הטבע ושל מבנים חברתיים ופוליטיים. אשפי הקלקלה בנו על יציבות מתמשכת, או על יכולתם לנבא מגמות של חוסר יציבות. ביטחונם המופרז והמופרך קרס לחלוטין, כפי שהיה צפוי.

עוצמת המשבר הנוכחי הייתה קשה יותר ממשברים היסטוריים קודמים, משום שאנו חיים ב"כפר גלובלי", שמאפייניו הם תקשורת מקוונת המעבירה את המידע במהירות האור וקשרים כלכליים גלובליים חוצי מדינות ויבשות. מאפיינים אלה מהווים קרקע פורייה להיווצרות אפקט העדריות החברתית. כאשר אנו בתחום של פסיכולוגיה ההמון המוזנת על ידי פאניקה, אובדת האפשרות של שליטה במצב. גלי ההדף של תחושת האסון גורמים לאנשים לקבל החלטות רגשיות המבוססות על חרדה מדבקת, ולא על שיקולים ענייניים או לוגיים.

התערבות הממשלות במשבר וניסיון הכושל למדי לייצב את הקלקלה העולמית, העלה לדיון את השאלה של שוק חופשי מול רגולציה ממסדית. אריך פרום, בספרו הקלאסי והנפלא "מנוס מחופש" (Escape from Freedom), מתאר בצורה מאלפת כיצד זקוק האדם למוסרות ולמסגרות כדי להגן על עצמו מפני החופש המשכר. כיום, בראייה לאחור, אין ספק שקבוצה ענקית של אנשי עסקים ואנשי כספים כשלו במבחן החופש. ניסיונות הרגולציה המאוחרים מדי תרמו לתחושת

מזמן, כשהייתי פסיכולוג צעיר, טענתי שכלכלה היא שילוב של 50% פסיכולוגיה ו-50% גורמים "חומריים". הכלכלנים היו מגיבים בבוז מנומס ומציעים לי לשמור את דעותיי לתחום שלמדתי. חלפו שנים, שבהן הוספתי ידע וניסיון בהבנת בני אדם ותהליכים ארגוניים, ואכן שיניתי את דעתי. כיום אני סבור שכלכלה היא לפחות 90% פסיכולוגיה, אם לא יותר מכך. אין כאן יוהרה מקצועית מצדי או, חלילה, שמחה לאיד, למול קלקלת העולם שכולנו נשלם את מחירה. יש פה אמירה, שמול המבול הבלתי נדלה של הפרשנות הכלכלית, יש לעשות ניסיון להבין את ההתנהגות האנושית והחברתית במשבר הזה. תרופות כלכליות, בהיעדר תובנה פסיכולוגית, לא יעזרו.

מבחינה פסיכולוגית, עוצמתו האדירה של המשבר הנוכחי נעוצה בכך שהוא העלה אל פני השטח את הגדולה והאיומה שבחרדות האדם – את חרדת הקיום היומיומי שלו ושל משפחתו. כמו כל יצור חי, דאג האדם הקדמון לקיומו תוך שימוש בכוחותיו אל מול הטבע. עם התפתחותו השכלית והחברתית למד ההומו-ספיאנס לשתף אחרים ולהסתמך על אחרים, וכך נוצרו ה"ברטרים" הראשונים, שהיו גשמיים לחלוטין. אלפי דורות של ציוויליזציה מתקדמת יצרו עולם של ביטחון קיומי וירטואלי, המבוסס על שורה של ספרות הרשומות במחשב או על דפי נייר. כל ביטחוננו הקיומי של האדם בנוי על החיזיון המדומה הזה. ומה יקרה אם הספרות הללו יימחקו? שום יצור אנושי, חוץ מכמה שבטים, שאנחנו ביהירותנו מכנים "פרימיטיביים", אינו מסוגל לדאוג לקיומו. איבדנו מזמן את הכישורים האלה.

דמיונו הפורה של האדם ויכולתו המופלאה והייחודית ליצור עולמות וירטואליים, הביאה את העולם לקדמה מדהימה, אך גם אל עברי פי פחת. בדמיון אפשר ומותר לעשות את הבלתי אפשרי. הנייר וצג המחשב סופגים